

**SZERETLEK,
TEHÁT KÖVETELEK!**

EGY PEDAGÓGUSCENTRIKUS ISKOLA MÁTÉSZALKÁN

Dénes Eszter | Fotó: Czine Attila

Pénzes Ottó történelemtanár, a mátészalkai Képes Géza Általános Iskola igazgatója, mindemellett a Művészetbarát Egyesület elnökeként a város kulturális életének szervezője. Igazgatóként 2018-ban látott munkához, és rövid időn belül egy kétségbeesett, frusztrált tantestületet sikerült talpra állítania. Első intézkedése egy olyan egyedi, elsősorban Jankovics Marcell és Somogyi Győző képi világából táplálkozó vizuális tér kialakítása volt, amely lehetővé teszi, hogy a diákok szinte észrevétlenül magukba fogadhassák a magyar kultúra legértékesebb alappilléreit. Az én hazám galéria összefoglaló neve azoknak a tereknek, amelyek egy jól felépített útvonalon vezetik a belépőt – a diákot – a lokálpatrióta szemléletű a hagyományokon át az egyetemes magyar értékekig.

Az útvonalon egymás után sorakoznak, és egymás értékeire épülnek az egyes elemek: a tanítványokból mesterek tabló, a néptáncosok fala, a mátészalkai anziksz, a diákgaléria, a varázsmondatok lépcső, a csodaszarvas folyosó, a Képes Géza-lépcső, a hazaszeretet lépcső, a magyar állatfal, a sportgaléria, a film- és színháztörténeti folyosók, a „hungarikum” fal és a gasztronómiai tér, vagy a történelem lépcső. Mindezt vers-, a történelem és a természettudományos ajtó, a képző- és zeneművészeti tablók, vagy például a képes fizikátárlat egészíti ki. Ezekből a közös terekből nyílnak a különlegesen berendezett szaktantermek. Tapasztalatairól így vallott: „Csak remélni mertük, hogy a magyar történelem és kultúra hatalmas, embernevelő, tartást adó ereje védelmet ad majd a nagy szeretettel készített belső tereknek. Félelmünket azonban növelte az a tragikusnak mondható helyzet, amibe akkor kerültünk, amikor a város egyetlen állami intézményeként szembesülnünk kellett a szomorú ténnyel: a többi – egyházi – iskola nem kívánja szárnyai alá venni azokat a gyerekeket, akik nem az élet napos oldalára születtek. Arra a csodára, ami aztán mégis bekövetkezett, még a legmerészebb álmunkban sem mertünk gondolni. Úgy jönnek, mennek, teszik mindennapi dolgukat tanítványaink az épületben, hogy rend-

bontásnak, rongálásnak nyoma sincs! Pedig ötszázharminc kisdíák mindenre képes! Úgy látszik, arra is, hogy tisztelettel, kulturáltan viselkedjen, becsülje azt, ami körülveszi, s akár még arra is, hogy büszke legyen iskolájára, városára, hazájára.

Ha valaki azt gondolja, hogy pusztán a falakra helyezett képek, a varázslatos szaktantermek, az esztétikus és különleges vizuális terek erejének köszönhető az, hogy a csoda bekövetkezhetett, az téved. A titokra sokkal mélyebb rétegeket vizsgálva bukkanhatunk rá. A háttérben egy forradalmian új – vagy talán kidobni szánt régi – gondolkodás áll, amiből egy sor egyértelmű megoldás következik. A sokakat mebotránkoztató titok tehát az, hogy a mi iskolánkban nem a gyerekek, hanem a pedagógusok állnak a középpontban. Mert a pedagógus egy „felkent” személyiség, akit arra választott ki jelesül az állam, hogy szakmai tudásával – s ami ennél is ezer-szer fontosabb –, egész életével álljon a tanulók előtt! Ő az, aki pontosan tudja, hogy mire van szükségük kis tanítványainak! Tudomásul kell venni azt – ahogy régen mondták –, hogy a tanító szava szent! Mivel az alapvető személyiségjegyek 14 éves korra kialakulnak, így életbevágó, hogy milyen családi és iskolai hatások érik ebben az időszakban a gyerekeket.

▲ Pénzes Bence: Csoda a Képes Géza Általános Iskolában c. filmjének részletei

Szülő és pedagógus között csak együttműködés lehetséges, piaci alapú követelözésről szó sem lehet. A zilált családi körülmények okozta problémák, azok tüneteinek nem kérhetők számon az iskolán. Mindössze fél évre volt szükségünk, hogy ezeket megértessük és elfogadtassuk a szülőkkel. Minden ostoba és értelmetlen terhet igyekszünk levenni a tanerők válláról, óvjuk, védjük őket a felesleges adminisztrációktól, szócséplő értekezletektől. Ezernyi olyan apró technikai megoldást alkalmazunk, ami rendszerre összeállva ritmust, kiszámíthatóságot, jól informáltságot ad és biztosít pedagógusnak, diáknak. Egy kiszolgáltatott, görnyedt hátú, megalázott, frusztrált pedagógus csak a nyomorúságot képes továbbadni, sugározni a gyerekek felé. De ha kiegyenesedhet, ha tudja, hogy biztonságban dolgozhat, ha tisztelet és megbecsülés övezi ténykedését, akkor vele a gyerekek is csodákat élhetnek át.

Jelmondatunk: Szeretlek, tehát követelek! Nálunk a nevelés, oktatás formáját tekintve rendparti, tartalmában nyitott és értékelvű. Nem ringatjuk tanítványainkat abban az illúzióban, hogy a tudás megszerzése csupán játék, s hogy csak a praktikus ismeretek számítanak. Meg kell érteniük, hogy a sokszor izzasztó küzdelem adja földi életünk értelmét. A tehetségnek sem kell feltétlenül renitensnek lennie. Az ő teljesítményét majdan csak egy hiteles élet igazolhatja, ami rend, tiszteletadás, mások megbecsülése nélkül elképzelhetetlen. S ezt

bizony otthon, és itt kell megtanulnia. Megfogadtuk Bill Gates tanácsát – aki saját gyereke kezébe sem adta 14 éves kora előtt „okos” telefont –, így tanítványaink mobiltelefont sem hozhatnak magukkal az iskolába. Az idegen nyelvet is a lehető legkésőbb kezdjük tanítani, mert Teller Edével valljuk, hogy a magyar ember különleges gondolkodásmódjának rejtélye a nyelvében van. Persze, lehet az óvodásokkal is zsonglorködni, s akár több nyelvet is megtanítani nekik. De ott a nagy kérdés: milyen rendszer szerint fognak gondolkodni? Mi a magyart tanuljuk alaposan, s aztán erre a tudásra építve majd jöhet a többi nyelv. Iskolakertet építünk, ahol a gyerekeink kétkézű munkát végeznek, a tankonyhában pedig a lányok főztje várja a „megfáradt” fiúkat. Az alsó tagozatban heti egy alkalommal jógáznak a gyerekek, hogy megtanuljanak befelé figyelni, koncentrálni.

Azokból a gyerekekből, akikről szinte már mindenki lemondott, létrehoztuk a Csakcsapatot. Gyerek és tanár óriási erőfeszítése árán bizonyítjuk nap mint nap, hogy csak azért sem adjuk fel, csak azért sem maradunk le, csak azért is megmutatjuk magunknak és a többieknek, hogy nem vagyunk rosszabbak senkinél. Drámáink folyamatosan ünnepi műsorokra készülnek, s bizony, közel négyszáz diákunk tanul néptáncot. Már várjuk a különleges, Kő Boldizsár-féle helytörténeti Játszókert terveit, melynek kivitelezését összefogás keretében végezzük majd. A kertet és a sportudva-

runkat iskolaidőn kívül pedig megnyitjuk majd a város lakói előtt.

Sokan látogattak el hozzánk – közöttük a magyar szellemi élet olyan neves személyiségei, mint Bagdy Emőke, Sebestyén Márta, Freund Tamás, Rákász Gergely, Fodor István, Lackfy János, Szentmártoni János, Sári László, Bogár László, Zsigmond László, vagy a Muszikás és a Kaláka együttes tagjai –, és biztosítanak bennünket támogatásukról. Mi nem vagyunk képesek arra, hogy a magyar közoktatás – azon belül is az alapfokú oktatás – alapvető gondjait megoldjuk. Megpróbálunk azonban mutatni egy olyan lehetséges utat, ami értékmegőrző és átadó szerepét jó hatékonysággal betölti, pedagógusnak, diáknak, szülőnek egyaránt értelmezhető és elfogadható.”

A következő oldalakon Pénzes Ottónak a magyar közoktatás helyzetéről tabuk nélkül felvázolt pillanatképet adjuk közre, vitaindító írásként.

A TANÍTÓ ÚR PÁLCÁJA

Pénzes Ottó

Kétségeim vannak afelől, hogy az emberiség diadalútja kezdődött volna el az írásbeliséggel. Sőt, azt gondolom, hogy az addigi, a neki rendelt helyen természetesen létező, józan szokások szerint élő ember magasabb rendű szellemi térben mozoghatott. Végső soron talán a népeség drasztikus növekedése lehetett az oka az államszervezés kényszerének, s vele az egyre bonyolultabbá váló rendszer fenntartását feltételező írásbeliség megjelenésének, elterjedésének. Az első előljárók azonban két dologgal bölcsen megalapozták ezt az évezredekben át működőképes szervezeti formát. Hierarchikus rendbe szervezték a társadalmat, és az immár írásba foglalt szabályokat az Égből, az istenségektől eredeztették.

Írni, olvasni és számolni – legalábbis annak mennyiségre vonatkozó aspektusát – csak azoknak kellett megtanulniuk, akik az államgépezet működtetésében vettek részt. Róluk, bár érthető módon előkelő helyet foglaltak el a társadalmakban, senki sem gondolta, hogy nagyobb, mélyebb tudással rendelkeznek a világ igazi természetét illetően, mint mondjuk az írni nem tudó uralkodók, vagy egyszerű földművesek, nem beszélve a szertartások őreiről, a papokról.

Az ókor vége felé aztán megjelentek azok a tudók, akik nem a hivatalnoki rendszer, hanem a világ, és benne az emberi élet értelmének kutatóiként tündököltek, nemritkán – akarva-akaratlanul – filozófiai rendszerek és vallások megalapítójaként. Ők valamennyien felismerték, hogy a tanítás valójában értelmetlen dolog. Aminek értelme van, az a tanulás. Ha valakiben nem sikerül valami iránt az érdeklődést felkelteni, akkor kár erőlködni, hiszen az annyi lenne, mint kiszáradt kútból szomjat oltani. Ha valakiben nincs benne a vonzódás, a hajlam, csak kárba vesztett idő a tanulás, és mindenki számára frusztráltság az eredmény. Nem véletlen, hogy a nagy iskolák mindig egy-egy kiváló elme, egy nagy szellem körül jöttek létre, s a tanítványok mindig önként, akár áldozatok árán is, de a tudásvágy által hajtva váltak követőké. Gondoljunk csak Platón olajfaligetbeli akadémijára, vagy éppen az ezt megelőző szókratészi „piaci tanításokra”, ahol a későbbi mester még maga is tudni vágyóként jegyezte le a látottakat, hallottakat.

Aztán jött a középkor. Hajlamosak lehetnénk valamiféle hanyatlásról, visszafejlődésről, netalán sötétségről beszélni, holott mindezekről szó sincs. Az írásbeliség és az államszervezéshez szükséges tudás most is egy olyan réteg kezében volt, amelynek tagjait szintén az egyéni elhatározás készítette, és a következetes regulák szerinti élet vonzott. De a szerzetesek vágyai között ugyanúgy ott volt a teljes tudásra való törekvés, mint az ókori bölcselőkében. Lássuk be, hogy a kiemelkedő képességű apátok szárnyai alatt, a hét szabad művészetként számon tartott rendszer keretei között erre volt is lehetőségük. Amúgy pedig – mint ahogyan az ókorban is – az írástudatlan nép is mindent megtanult. Mégpedig a legtermészetesebb úton, vagyis apáról fiúra, öregről ifjúra szállt a mesterségbeli, és az élet elviseléséhez szükséges tudás.

A reneszánsz újra az egyéniséget állította a középpontba. A „műhelyeket”, a közös együtt munkálkodást, együtt gondolkodást az individuuum nagyraágygó törekvései váltották fel. De mindez semmi ahhoz képest, amit a felvilágosodásnak nevezett eszmerendszer zúdított az emberiségre. Az ész istenné avatása, az emberi elme dicsőítése, a könyvízü tudás mindenhatóságának hirdetése egyenesen kötelezővé tette a középkori „babonáktól” való megszabadulást, s az általános jellegű racionális oktatást. A kialakuló polgári társadalom – főleg, amíg a nemesi, feudalisztikus előképe is élt – olyan iskolarendszert hozott létre, ami ugyan kérdés nélkül, akaratról, hajlamról tudomást sem véve, de legalább két fontos alapvetést szem előtt tartott: a hierarchia bizonyos fokát megtartotta, s az oktatást kiváló, emberi példaképként is követésre méltó tanerőkre bízta.

Bármily kis falu tanítója volt is valaki, a helyi társadalom kiemelt, megbecsült tagja lett, akire felnéztek, akinek fortélyos ismereteit megsüvegezték, s akinek lábai alá katedrát helyeztek. Ez a kis dobogó is elégséges jelképe volt annak, hogy ott az iskolában sem életkorban, sem társadalmi helyzetet illetően, sem pedig tudásban, tapasztalatban nem azonos szintű személyek közös munkája folyik. Ezt pedig felnőtt és gyermek kételkedés nélkül tudomásul is vette. Kezébe pálcát is adtak. A tanító úr pálcája mindenekelőtt karmesteri pálcá volt, amellyel egy közösséget vezetett, irányított. Mutatópálca is volt, amellyel konkrét irányokat szabott, fontos helyekre mutatott rá. Fegyelmező pálcaként is működött, amellyel néha az asztal lapjára, olykor pedig a renitensek tenyerére csaphatott. Mert bármilyen munka alapja a rend, s a gyerek bizony hajlamos arra, hogy kipróbálja, meddig is lehet annak határait tágítani. Megnyugvást, biztonságot ad neki, ha tudja: aki vezet, tisztában van a keretekkel, s abból semmiképpen sem tűr kitörést senki számára. (Közhelyszámba megy az a vélekedés, hogy a talentumok kiteljesedésének akadálya a korlátokat szabó iskola. Ez számárság, hiszen a talentum ismertetőjegye éppen az, hogy még a legreménytelenebb helyzetben és körülmények között is képes felszínre törni, szűkebb-tágabb környezetet hatni.)

Az igazságosságra való törekvés, a jó és a rossz cselekedetek közötti különbségtétel, a fegyelmezett, pontos munka, annak megbecsülése, a társakkal való kapcsolat építése, az öregek tiszteletének megerősítése mind-mind a jellemet formáló tényezők. A veleszületett tulajdonságok kibontásának, a személyiség kialakulásának kora a kisiskolás időszak, így a család és az alapfokú iskola valójában egyszer s mindenkorra meghatározza azt, ki milyen személyiség lesz, s előrevetíti, hogy jellemformálásának milyen lehetőségei lehetnek majd.

Tanítói pályám korai szakaszában még nekem is volt pálcám. Nem tagadom, valóban karmesternek éreztem magam, és az asztalt is megcsaptam olykor. Most pedig töredelmesen bevallom, hogy néha tenyereken is csattant a vessző! Nem kívánok semmiféle mentséget felhozni a magam számára, de megemlítem azt a két szabályt, amelynek következetes betartása mellett hasz-